

Domačija ob Témenici.

Ivan Zorec.

Trlep je podoraval za krompir. Poredni pastir mu je kleščaril, sam pa je držal za drevo in se skrbno oziral, ali najemnica Mina ne meče krompirjevih krhljev za brazdo pregosto ali morda preredko.

»Mina, preredko nikar. Še dobri dve pedi ne sme biti narazen.«

»Nič se ne bojte! Pridelali ga boste, da bi ga še meni lahko odmerili zvrhan koš.«

»Glej tudi, da vsakega črva sproti dobro pohodiš; mrčes bi se drugače preveč zaredil.«

»O, saj jih pobirajo vrane in pastiričice.«

Za plugom so tresorepile nežne pastiričice, bolj oddaleč pa so okorno racale za brazdami plahe vrane, oprezno odletajoč in lakomno doletajoč.

Na zvrzateh je čakala Trlepova edinka Marička, ki je bila prinesla malo južino. Roki je upirala ob oble boke in krepko vdihavala iz rahlo dihaajoče, prebujene zemlje puhteči vonj, ki je kakor tenka, siva meglica silil iz toplih brazd in se topil v prijetnem solncu. Gledala je po polju in se z zadovoljstvom spomnila, da bi naplela regrata in motovilca. S svežo, sočno solato bi materi morda močno ustregla.

»Zdaj pa kar posedite,« je silila Marička in vrgla pred vola, vsa slinasta od odvajenega dela, pest sena.

Vsi trije so posedli ob razgrnjeni prti po tleh, Marička pa je stopila po njivi za regratom in motovilcem.

»Marička, kaj pa mati?« jo je ustavil oče in pobesil žlico.

»Kaj bi? Skrbi jih, kako delamo. Pa kašelj jih čim huje sili.«

»Po gospoda bi poslali,« je svetovala Mina.

Ker ni nihče nato nič rekel, je še zamodrovala:

»Te-le tihe sapice so hudó nevarne; pomladansko solnce je že marsikoga podrlo.«

»Moj Bog in Mamka božja z Zaplaza, kaj bi jim dali, da bi jim odleglo?« je potožila v skrbah in bolj zase Marička, ko se je sklanjala za grenkobno zdravilno solato.

Trlepu je mala južina slabo teknila. Tiho je gledal po njivah. Vlažni pogled mu je postal v beli vasi in se pomudil nad lično Trlepovino, ki je bahato gledala na široko polje in ozelenele travnike ob bistri Temenici. Iz navade so se mu

obesile oči še na svetlega vremenskega prerokarja rdečega zvonika.

Pa kakor da so že predolgo počivali, je strahoma poskočil:

»Poženimo spet v imenu božjem, da še za dne skončamo.«

Zorali so, povlekli in potolkli predebele kepe. Oddehnili so se. Vonj sveže, v ginljivi vdanosti spočenjajoče zemlje je dehtel proti nebu kakor nekdanj z žgalnega oltarja poštenega in Bogu ljubega pastirja Abeljna, krepak in čist vonj, ta najprijetnejša, najmanj vsiljiva dišava.

»Sveti križ božji — da bi srečno rastlo!« je menil gospodar in se zadovoljno razgledal po ravni njivi.

»Na zvrzateh še malo prikopajta važe, da lahko kakšno bučo vsadimo.«

Sam je zapregel upehana voliča in pognal proti domu. Počasi je stopal pred trudnim vozom in se boril s hudimi skrbmi, zamahoval in odmahoval s krotovičastim bičem, kakor da bi hotel odganjati težave, ki mu legajo v nemirno srce.

»Za vse sem sam: Ona bolna, Marička premлада, fant pa —«, in ježno je zamahnil, da sta vola zamižala in stresla prosojne uhlje.

Pod klancem ga je došel sosed Obličan.

»Preveč si ju gonil.«

»E, za krompir sem podoraval.«

»Prvič sta letos v jarmu. Še človeka lomi prvo pomladansko delo.«

»Mene že ne; zdaj še ne,« se pohvali Trlep.

»Dà, kdo pa je še tak kakor ti!«

»Če ob času dobro ne zagradiš za delo, pa ti celo leto zaostaja.«

»E, fanta ti manjka, fanta. Kako boš sam?«

Skrita žalost in užaljenost sta zasenčili Trlepu obraz. Kaj ne bi! Ko je sin Janez imel devetnajst let, se je izpeljal iz očetovega gnezda in jo popihal v Ameriko, odkoder je fige kazal vojaški dolžnosti in vsem biričem. Pisal je nekolikokrat, tudi nekaj denarja je že poslal in se hvalil, da dobro zasluži. In vendar mu oče ne more odpustiti.

»Kaj mu je tega treba bilo, bi rad vedel. Ali ni imel doma Amerike in dela in vsega? Nič ne bi rekel, ako ne bi doma imel zaslužka. Ko je dela čez glavol!«

»Sitno je to, res. Ali tako ti pa tudi ni treba vití rok,« je ugovarjal Obličan. »Mlad je bil, kaj

hočeš! Zdaj se je najbrž že unesel. Piši mu, naj se vrne domu. Kaj se ti ne smili? Ali ti ni nič hudo, da tvoj sin gara v ameriških jamah?»

»Nisem ga podil od doma. Kakor je šel, tako naj se vrne.« Obličanove besede so ga močno usekale.

»Veš kaj, Trlep, meni daj fantov naslov, pa mu jaz pišem, da naj brž pride.«

»Znam sam pisati.«

Jezilo ga je posredovanje in vsiljevanje.

»Ali pa Marički izrôči in zeta si dobodi, če fanta ne maraš več.«

»Kakšnega zeta, zakaj?»

»Saj vidiš, da v leta lezeš; gospodinje tudi ni, kakor bi bilo treba. Kot si izgovôri in za starega pojdi, pa je!»

»Posestvo v tuje roke, sam pa v kot! Ali si ob pamet?»

»Nič ob pamet, še za zeta bi ti vedel.«

»K sebi, a, sivčkal« je pognal na razpotju in nobene ne odgovoril. Preveč se je razsrdil ob sami misli, da bi mogel kdo drugi gospodariti tam, kjer je rasel in trpel njegov rod, odkar se da pomniti.

— Ko je po večerji ostal sam v sobi, so se mu zavratno oglašale Obličanove besede. Nič več se mu niso zdele tako prazne, če se je spustil ž njimi še enkrat v tih preudarek. Žena je res od dne do dne bolj betežna in revna; nemara se ji utegne primeriti še kaj prav resnega. Kaj bi, kako bi potem? Tisto je že res, da tudi že zdaj žena s postelje ne more, ali z besedo in s svetom odredi vse, da se Marički ni treba sramovati pred sosedomi. Ampak Marička je vendarle Marička, mlada še in seveda neumen otrok, ki bi še kakošim ne znala dati prav zobati, kaj še, da bi prašiče zredila! Janez se obeša po daljni Ameriki, on, izmučeni Trlep pa se pekli tu sam in zapuščen.

»Po mojih njivah, ki sem jih sam očistil pleva in kamenja, jih sam gnojil in obdeloval, naj bi se nosil tuj gospodar? Nikoli! Janez mora domu!»

Misli so se mu poigrale še na travnikih ob živi Temenici in v bukovi hosti, tako lepo pisani in ozaljšani z vitkimi, visoko kakor mlaji kipečimi smrekami. Kaj pa živina? In čebele? In vse urejeno gospodarstvo, napol skrito v prekrasni sadni vrt? Srce mu zapôlje v veselem ponosu in v sladki razburjenosti.

»O, vse bi zgrmelo na en sam žalosten kup, če količkaj izpodmaknem,« se je ustrašil.

Poskočil je v rastoči razburjenosti in je skoraj tekal od mize k vratom. Naježenih obrvi in z rokami na hrbtu se je čimdalje globlje utapljal v

obupne misli, ki mu jih je predramil vsiljivi Obličan... Ne, vajeti ne dá iz rok, tujemu človeku še celó ne!

Stopil je pred hišo in se ozrl proti zapadu. Čudni oblaki so se trgali in so krvavo žareli v nerodnih razporkih. V mecesnu je zašumel severno-vzhodnik, da se je v visokem vršičku zakrohotal budni klepetec.

»Lepo vreme bo,« je pomislil in nežno pobožal z zadovoljnimi očmi prelepe njive v lahkonapeti rêbri in vso zeleno dolino. Komaj vidne megle so se dvigale, legale na pobočja potlačenih gričev in se zgoščevale v zeleni hosti dišečih smrek.

* * *

Hladna jesen je pobrala Trlepko. Ugasnila je tako vdano, kakor je bila ponižno delala in trpela in se izdelovala.

V Trlepu se je prve dni kar trgalo. Spomin je vasoval v njegovem žalostnem srcu in mu je čaral pred zamegljene oči veselo mladost. O, kje je ta! Ženina smrt mu je kimala, kakor da naj bi se tudi on že pripravljaj na pot za njo. Ali železna volja mu je zgrabila vse živce in strah za domačijo in gospodarstvo mu je pregnal brezvoljno malodušje, ki mu je sililo v trpko preudarjanje. In vendar: kamor je pogledal, se mu je zdelo, da se dviga začudeno in proseče vprašanje po gospodinji. Marička s svojimi objokanimi očmi je ni mogla prav nadomestiti. Včasih ga je hotela premagati otožnost, zlomiti mu voljo in ukrasti veselje do gospodarstva. Zlovešča svetovalka mu je dopovedovala, da se bo vendarle moral umekniti in mlajšim rokam napraviti prostor. Zakaj ni človeško življenje daljše, zakaj je mladost samo enkratna sreča? Kako bi rad delal, kako bi se zaril v svojo ljubo domačijo, s kako krepkimi rokami bi držal svojo srečo! —

Izprva se je togotno upiral, naposled se je začel vdajati premišljevanju. In iz vsakega kota se mu je oglašal Obličanov svet, da bi pisal po Janeza. Saj bi; ali sam rogati satan vedi, kakšen se Janez vrne. Amerika je skoraj še vsakemu ubila ljubezen do kmetskega dela in trpljenja. Vsa ta lepa domačija lahko prav hitro zagrmí, če si prav ne zavihaš rokavov in močno ne vihtiš motike. — Kaj torej?

»Marička,« je rekel nekega večera, ko sta povečerjala, »pa piši Janezu, naj se vrne.«

Kakor da je od sebe vrgel neprijetno breme, katero je predolgo nosil, se je oddehnal in se zagledal pod mizo. Saj res, kaj pa bi drugega? Sin je le sin in tudi let ima že zadosti.

»Saj sem mu že pisala,« je priznala dekle in boječe očeta pogledala.

»Kaj si pisala?« se je začudil in skoraj ustrašil, da sam ni vedel, zakaj.

»Da smo mater pokopali; da je pri nas sama žalost; in da bi ga Vi radi domu.«

»Vse je res, ali o meni si si izmislila. Kdo ti je velel, da tako piši?« Rad bi bil napravil jezen obraz, pa mu je bilo preveč všeč, da je ugenila njegovo misel. Še pred malo časom ne bi bil hotel tega priznati za nič na svetu ne.

»Vsak to ve, če Vas le pogleda,« je boječe ugovarjala.

»No, ti me napak gledaš.«

Naglo se je prekrizal, nobene ni več rekel in šel ven.

Tako ga je začela nevedoma minevati trma, da bi tudi v vdovskem fantovstvu obdržal gospodarske vajeti: budit se je začela predolgo zatajevana ljubezen do sina.

Odslej ga je premikala samo misel na Janeza. Kakšen je neki? Gotovo močan in zdrav. Bog daj, da bi se mu priskutila Amerika in bi bil spoznal, kako proseče ga kliče domačija. Zdelo se mu je, da se pomiri šele, ko ga pošteno ošteje radi lahko-miselnega bega. Potem pa pojde res za starega, če že drugače ne bo moglo biti.

»Toda popolnoma v kot ne grem. Še zmerom bom moral gledati, da ga ne pičijo kakšne ameri-kanske muhe.«

Kadar so srake zavrele na hruški, se je praznoverno ozrl po stezi med njivami, ali mu poštni sel morda ne maha z belim Janezovim pismom. Ali čeprav pisma ni hotelo biti, je bil čim dalje bolj dobre volje. Celo puško si je osnažil in je hodil na lov, če je količkaj utegnil, kakor v mladih letih. Počasi se je treba navaditi postopanja in postavanja, kakor je imenoval vsako izgubo delovnega časa.

»Kmet na strelu, polje v plevelu,« so se spogledovali sosede in si škodoželjno pomežikovali.

Včasih miren in skoraj vesel, včasih ves plašen in zamišljen, tako je hodil ob gozdnih parobkih. V takih plašnih trenutkih je nekaj vztrepetavalo v njegovem napetem živčevju, če je sedel na črvojedni štor in gledal v rodovitno dolino, po lahnopeti rêbri svojega ljubega domovanja. Večkrat ga je kar popadlo, da je pribežal domu, obesil puško in se s hlepečimi močmi zagnal na delo. Kar je zastalo zavoljo pohajkovanja, je nadomestil, ko bi trenil.

Puška je zopet nekaj časa rjavela, misli pa niso počivale.

»Ne bi bil mislil, da ga bo takó prišlo,« ga je pomiloval uvideven sosed.

»Za ženo mu je hudo. Saj mu je lahko. To-liko let sta živela skupaj in se rada imela — na, pa začneš krehati, da se izkrehaš.«

»Vse to nas še čaka.«

»Če bi imel človek otroke preskrbljene in bi vedel, da bo tam bolje zame, saj bi bil rad rešen teh križev in težav.«

»Saj to je, vidiš. Žena v zemlji, sin bogve kje, sam pa tu z mlado punčaro.«

»Če bi bil Janez doma, bi hiša kmalu dobila drugo gospodinjo.«

»Dà, odkar smo mu ženo pokopali, se mi zdi, da bi Trlep prav rad dal iz rok.«

»E, Bog večni vedi, kaj moč vse premišlja. Če bo tudi dal iz rok, umaknil se ne bo. Pregloboko je zapičen v svojo zemljo.«

Tudi Marička ga je opazovala in se ga je bala, ker nikdar ni vedela, kaj se prede v nje-govem srcu. Da ni več žalost sama za rajnko materjo, si je nehote skoraj jezna morala priznati, če je nejevoljna lovila očetov malo manj ko pod-jetni pogled, ki je hitel po posestvu, po vsej okolici.

»Ničesar ne vidijo kakor samo gospodarstvo, nikogar ne ljubijo bolj od zemlje in živine,« je vzdihovala.

Bridko se ji je zasmilila rajnka mati, ki je vzela tako malo močeve ljubezni s seboj. Ali tolažila jo je misel, da bi se mogel prav kmalu vrniti Janez. Potem bi se lahko prav dosti spre-menilo. Morda je že na potu. Kako mu bo hudo, ko bo našel samo materin grob!

»Morda pa krivico delam očetu,« se je ustrašila. »Saj ne znajo govoriti o svoji žalosti. Težko jim je pa morda bolj, kakor si mislim.«

Tudi Trlep je težko čakal ubeglega sina. Precej mu hoče naprtiti posestvo, za hčer izgo-voriti bahato doto, zase pa udoben kot. Le vajeti ne bi kazalo dati kar čisto iz rok... Ker iz Ame-rike ni bilo glasu, je moža peklo in grizlo. Pomislil pa vendar ni, da on, oče, sinu ni privoščil tudi besedice ne.

Naposled pade v hišo poštni sel z Janezovim pismom. Marički piše o svoji žalosti za materjo, ali domu ne misli še. Izvoljen je drug predsednik in zdaj se prav dobro zasluži. Tudi bi pravzaprav ne mogel na pot, ker bo — zibal. Oženil se je, Mivčevo z Dolge njive je vzel. Oče le naj lepo gospodarijo, kakor se njim samim zdi. Domu ga ne bo še tako brž.

Trlep si je segel v lase in je skoraj zarjul:

»Oženil se je! V Ameriki!! Katero je vzel?»

Marički se je zdelo, da se kali očetu oko. Ali mož je pograbil pismo in ga je srdito zmečkal in pohodil, kakor da bi nad samim sinom hladil svojo togoto.

Koliko se je veselil sinove vrnitve, kako mu je bil vse odpustil in mu namenil še posestvo — on pa tako odgovori! Zdaj so se Trlepu podrli vsi načrti. Kar je bil tako pošteno sklenil, je zdaj kakor jarek preko lepe vozne poti. In kako se mu bodo posmehovali — po devetih farah bo šla njegova sramota: Trlepov edini sin se je obabil tam v Ameriki in je vzel tako in tako. —

Kdo mi umije pohojeno ime, povrne čast domačije?

»No, le čakaj, predrzno, srborito fantè!»

Stežka je vstal izza mize, kakor da bi se bil šele v tej bridki uri postaral za vso dobo, ki jo je dozdej tajil bližajoči se starosti in jo premagoval s trdno voljo in s ponosno samozavestjo. Potr in molčeč, z drsajočimi koraki je zapustil preplašeno Maričko. Pred hišo mu je znova šinila skozi ude kipeča togota. Zbežal je med njive, kakor vselej, kadar so ga trle skrbi ali je hotel kaj dobro premisliti.

Prva pomlad je prepevala pod veselim, mladim solncem radostno himno gízdavi Vesni. Ozimna je prekrasno prezimila in je zelenela v širokem upanju. V hosti so si odpevali brezskrbni svatje v brstečih bukvah, ki so pošumevale v toplem vetru. Po sinjem nebu so se lovile bele ovčice in so bežale nekam za daljno obzorje.

Trlepu ni bilo mar vse te lepote; pregrda je bila njegova usoda, prevelika njegova žalost. Med njivami je hodil s pobešeno glavo in je bil silno žalosten in užaljen.

Sosed Obličan je prišel iz hoste po poljski poti.

»Kaj pa si izgubil, Trlep? Gledaš v tla, kakor da bi paberkoval.«

»Kako je s strnjó, gledam.«

»Kaj bi ji bilo zdaj, ko še za točo ni!«

»Dobro je prezimila; le krtica jo je nekaj preorala.«

»Kaj sem hotel že reči: ali ti ni Janez pisal?»

»Meni ne — punici je menda.«

»Pribilovemu Janezu tudi, sem slišal. — Torej sneho imaš, vnuka morda že tudi. Prebito, pa si mislil, da ne boš nikoli za starega!«

Čeprav ga je Obličanovo zbadanje jezilo, se je vendar premagoval, ker bi bil rad kaj več izvedel.

»Z Dolge njive menda jo je dobil, Ali poznaš Mivca?»

»Kaj ga ne bi, saj mi je že nekaterikrat mešetaril.«

»Ali je kaj prida trden?»

»Seveda je: Jezik ima za devet doktorjev, preklinja in stepe se tudi, če ga kaj razdražiš.«

»E, kaj tisto! Kakšno posestvo ima in kakšen človek je, to mi povej.«

»Saj sem ti povedal,« se poredno smeje sosod.

»Torej je — osebenjak, praviš?« prebledi Trlep.

»In mešetar pa pijanček, če pride do dobrega vina in zastonj. Pa tudi s slivovko mu lahko postrežeš, ko te bo obiskal.«

»Tak tako? No, kakor si je zrahljal, tako naj leži — izgubljeni sin.«

Onemogla jeza ga je grabila v prsih. Pa jo je skušal skriti, da bi dobri sosede ne pasli svoje škodoželjnosti.

»No, glej ga! Ali naj si mu ti izbral ženo, ki bi seveda morala biti vsaj hudo petična, če ne iz grajščine!«

»Kaj je morda to prav in v redu, kar je napravil?»

»Zanj je najbrž prav. Saj bo on živel z njo in jo imel, kakršna že je. Zakaj bi si je tudi sam ne izbral? Ha?»

Smejal se je Obličan in zbadljivo gledal, pleča so se mu stresala v tihem smehu.

Ponosni Trlep mu je napol obrnil hrbet in rekel z lahkim zamahom, vsako besedo povdarjajoč:

»Na Trlepovini ni prostora za osebenjake! Amen.«

In je krenil po razoru, kakor da bi hotel še kdovekaj premišljati. Ampak računi z Janezom so bili sklenjeni. Bolj kakor kdaj je občutil težo gospodarstva, ki ga ni imel komu izročiti. Če dá Marički, pride v tuje roke. Kjer so od nekdanj gospodarili Trlepi, bi tuj rod izbrisal domače ime; kar so prigospodarili on in njegovi predniki, bi brez usmiljenja raznašali in razkopavali prislinjenci, ki niso s svojim znojem gnojili te ljube zemlje, ne gojili ponosne bukove hoste, okleščene in očiščene, líki lepo oskrbovan zelnik.

»Vse je šlo, vse je šlo,« je obupaval iz razora v razor.

Vsakovrstne misli in namere so se mu vrtile v možganih in se niso mogle zgostiti v zadovoljiv sklep. Kakorkoli je primeril misel k misli, pa se je iztisnil pomislek, da se je morala umakniti drugi, še večji nemožnosti. Vmeševalo se je tudi srce in je opominjalo v očetovski ljubezni in dolžnosti.

»Napuh je grd greh, ponižanje njegova kazen.«

Ali privihrala sta ponos in jeza in sta hotela pregnati vsako blago čuvstvo ter sta podpihovala in se upirala.

»Ne bo drugače, že vidim. Pa naj ima Marička, ker ne more biti prav. Prej moram pa še zase poskrbeti.«

Olajšan in skoraj pomirjen dvigne glavo in se oddahne, kakor da bi mu bilo težko, žuleče breme zdrsnilo z ramen. Pokojnejši pogled poboža prijazno domačijo. Solnce je bilo spolzelo do Višenjskih hribov in je teklo z zlatom posuto pot na veselo polje in dremavo hosto, budeč v visokih bukovih in smrekovih vršičkih šelestečo skrivnostno večerno pesem, je oblilo v cvetoči sadni vrt posajeno hišo, da je zažarela z mahom porasla streha in so zagorela lepo umita okna. Vsa domačija se je obsula in odela z lepoto, ki jo občuti samo velika ljubezen ob uri žalostnega slovesa.

»Ali je potrebno, zares neizogibno, da se umikam?« je podvomil.

»Če je kmetija še tako lepa in dobra, mora opešati, če ni gospodinje in trdnih, mladih rok gospodarjevih,« je pomislil in spoznal, da je morda le na pravi poti.

* * *

Po dolini je završalo: Trlep bo dal prepisati na Maričko!

»Janeza misli kar zavreči,« je obsojal sosed.

»Grdo bi bilo to,« je pritegnil drugi.

»Pravi oče bi moral bolje premisliti.«

»Premislek je boljši kakor dan hoda.«

Ko sta šla z Maričko k notarju, so pogledovali za njima kakor za ženinom in nevesto, ki gresta vabit v svate. Marička je bila vsa rdeča od razburjenosti in strahu, da bi se vsi lepi naklepi nenadoma ne podrli, če morda očeta vščene stara trma kar nepričakovano. V ponosnih in srečnih mislih, kako bo gospodinjala, se ji je zdela pot do mesta dolga kakor še nikoli. — Trlepu je šlo skoraj na smeh, da jo bo tako zagodel Janezu in vsem, ki mu privoščijo in mislijo, da je Trlep kar tako. Ko pa mu je planil pogled po širnem polju, kadečem se v jutranji soparici, se mu je nekoliko stožilo. Oziral se je, kakor da ne bi mogel odtrgati oči od zapuščenega doma. Zdelo se mu je, da se vsaka bilka na polju pripogiba k njegovim nogam in ječe puhteče se njive, ki so pile znoj njegovega rodu... Bog ve, morda bi se bil še splašil tiho rastoče vesti, če ga ne bi bila podpihovala svojeglavnost in dražila jeza na Janeza, ki je tako razžalil očeta in zatajil in izdal domačo zemljo, in ako ne bi bil zvito pomislil še na ve-

seli konec svoje žalostne povesti. Zaradi te sebične misli pravzaprav prepisuje domačijo, ki je Janez s svojo osebenjico ne sme dobiti.

»Omoži se, če te mara kdo,« je dražil in izpeljeval Maričko. »Saj se imaš na kaj.«

»Saj ni treba, ko ste Vi tu in gospodar še naprej, če hočete,« je rdela iznenadena, a misli so se ji gubile in zapletale pri tem in onem fantu. Gotovega ni imela nič. O ljubezni je premišljevala samo toliko, kolikor je bilo potrebno za pogovor. Za kaj več ni imela nikoli ne časa, ne veselja, ne potrebe. Zdaj pa je čutila, da se bo morala odločiti za zakon. Z možem bo srečna, če ji bo dal zadosti miru in proste volje v gospodinjstvu. Na vse drugo v svoji nevednosti ni mislila. Nekaj lahkomišelnega je plalo v njeni hladni, mirni krvi. Narava krotke in brezstrastne rajne matere se je potrjevala v slehrni njeni misli.

»Pa se še kaj premisli,« je rekel Trlep, ki se mu je dobro zdelo, da bo lahko izbiral vsaj zeta. E, ko se bo razvedelo, da je prepisano na Maričko, bodo ženini pritisnili, kakor koza za soljo. Kaj ne bi? Taka domačija! —

Marička je bila na oklicih. Z ženinom je bil zadovoljen prav posebno Trlep. Kraševčev Nace je prinesel prav čedno doto, tudi drugače mu ni bilo kaj reči. Ali tako je: Če hočeš, da bi te svet hvalil, umri; če pa se bojiš opraviljivih jezikov, nikar ne sili v sveti zakon. Čeljustniki so obirali starega in mlada dva. Trlep se je muzal, ker je videl, da bo Nace dober kmet in je menda ž njim še celo v daljnem sorodstvu, tako da posestvo ne pade v popolnoma tuje roke. Veselil se je tudi dolgih obrazov, ko pride še njegova ura, in izpodreca vse zlobne jezike. — Ženin in nevesta pa sta bila previsoko v svojem raju, da bi se bila brigala za tiste, ki so jezikali za njima.

In stregla sta staremu, kolikor in kakor sta vedela in znala. Trlep je sprejemal to uklanjanje ko pošteno in zaslužno pravico; niti pomislil ni nikoli, da bi mogla biti vsa stvar prav narobe. Prav dobro se mu je godilo. Dejali so, da se kar vidno pomlaja. Skrb za svojo zunanost, ki jo je začel prav nežno gojiti, odkar je umrla Trlepka, je še povečal, kolikor je to znal. Tako pa je menda z vsakim vdovcem.

Naposled je udarila tudi njegova ura, ki se je veselil že, ko je Marički dajal.

»Stari Trlep se ženi!« so kriknili presenečeni sosede.

»Ko se Trlepki grob še usedel ni!«

»Eno v jamo, drugo v slamo,« so tolmačili srborito vdovstvo.

»Mleko ga tišči,« so se posmihali posebno taki, ki jim babnice doma niso preveč natezale uzd.

»Dedec je grčav in še trden,« so razumevali drugi.

— Jemal je Goršelo. Tisti, ki so mislili, da vse vedo, niso bili iznenadeni. Saj so slutili, da sta vdova Goršela in Trlep, ki je imel več let bolehalo ženo, obnavljala, kolikor je bilo prav, ljubezen iz mladih let še, ko je Trlepka živela. Natanko pa nihče in ničesar ni vedel. Zdaj, ob ženitvi, so ga gledali izpod klobuka in so ga obrekovali.

»Posestva se je polakomnil.«

»Saj mu ga je treba, ker z Janezom bosta zavrela, ko se vrne.«

»Ne verjamem, da še kaj misli na fanta.«

»Če bi bil kdaj mislil, ne bi bilo prišlo tako daleč.«

»Zakaj se ne bi oženil, če je za to in če ga ona mara?«

»Zakon je čudna reč. Tič je, kdor še drugič rine vanj.«

»Kakor kurnik in piščeta je: dokler so zunaj, tiščijo noter, ko pa so notri, silijo ven.«

»Kar je, pa naj bo: brez njega vendar ni nič.«

Poleti sta se vzela. Ko so se peljali v cerkev, je bil tako lep in zrel dan, da bi bil šel človek lahko kar dolgove delat. Svatje so bili veseli in so ukali. Tudi ženin je bil tako dobre volje, da je malo manjkalo, pa bi bil začel še sam vriskati.

»Še v tretje se bo ženil ta,« so prerokovali sosedje, ki so gledali za živahnim ženinom.

— Na novem svojem domu je začel gospodariti in urejati zanemarjeno posestvo, kakor da bi bilo od nekdanj in za vekomaj njegovo. Z ženo sta se prav rada imela. Saj sta se lahko. Goršela je bila vesela dobrega gospodarja in srečna, da se je odkrižala sitnega vdovstva. Otrok ni imela in s svojimi petinštiridesetimi leti se nikakor še ni štela med stare ženske, ki jim že ugaša pojemajoča lučka srčne gorečnosti. Ne bi se ustrašila niti nekoliko mlajšega in bolj čvrstega moža. On pa je bil zadovoljen, da je preskrbel Maričko in da je še gospodar, čeprav drugje. Jeza na Janeza se je plegla, zato pa ga je začela peči vest in mu očitati, da je preveč zavrzel edinega sina. Ali takih misli se je otresele vselej prav hitro, če je samo pomislil, da bi drugače na Trlepovini gospodinjala osebenjica.

* * *

Ko je stari odmaknil pete, je postalo na Trlepovini prav veselo in lepo. Marička se svojega

brhkega moža kar ni mogla nagledati. Njena hladna narava se je ogrela v nepoznani ljubezni, razigrano srce ji je burno plalo v prsih. Kakor njene misli poprej niso nikoli uhajale preko čistih, dekliških sanj, tako je zdaj gorela v čimdalje večjem koprnenu in neutešnem hrepenenju. Njen Nace se ji je zdel ko čudovit, nezaslužen dar blagih nebes.

»Še snedla se bosta, tako silita drug v drugega.«

»To je otročje. Kaj bi s takim zakonom!«

»Mož ne sme žene zmerom samo božati.«

»Kaj lesenega je tudi treba dati iz rok še tako krotki ženi.«

»Drugače dobiš kaj kmalu pisker v glavo, ali pa kako drugo neumnost ti naredi.«

»Prava je ta.«

Tako so govorili tisti, ki so mislili, da je surovost možatost, in lahkomišelnih pohajkovalci, katerim je bila gostilnica najlepša, najprijetnejša hiša na svetu; ti niso nikoli brali knjig, ne časnikov in se jim je zdela največja modrost robato pridušanje po številnih semnjih.

Nace je bil zadovoljen in srečen z lepo in dobro ženo. Nikoli ni sanjal, da bo gospodar na tako lepi domačiji. Njegov ponos je izpočetka nekoliko trpel ob zavesti, da je vsiljenec, pritepenec, gospodar po ženini milosti. Ali njena mehka ljubezen in resnična vdanost sta mu izpodbijali vse tenkovestne pomisleke, ki sta mu jih budila prevelika samozavest in moški ponos. Mislil pa je le večkrat na svoj rojstni dom. Tam gospodari njegov edini, neoženjeni in nekoliko bolehn brat s svojo materjo in staro deklo.

Kraševčevina je bila ob prijaznem potoku v ozki dolini. V hiši je bila tudi krčmarska pravica, da se ima kje oddehniti vprežna živina, odtečati se zaprašeni popotnik, ali pa zapravljeni delovni čas in jeziti svoje babnice zanikrni kmet. Čeprav je stala domačija nekaj bolj na samem, vendar je bila skoraj zmerom glasna in šumna, ker vsi bližnji in daljni solnčni griči od Litije do Čateža in globoko doli v Krško dolino so vriskali v vinskem veselju.

Ni čudno, če se je Nacetu včasih zazdelo, kakor da je na Trlepovini malo pretiho, preenolično. Ampak njegov zakon je bil prelep in premlad, da bi se ga domotožje moglo trdno oprijeti.

Ko pa je še tisto zimo ugasnil bolni brat in mu zapustil posestvo, je planilo v Naceta novo življenje.

»Turška motika, k Trlepovini bogastvo pa res kar samo leze.«

»Ali si videl starega, kako se nosi in kako se zvito reži?«

»V eni družini kar troje posestev skupaj.«

»Tu je toliko sreče, da se bo začela kar krhati.«

»Ako bi imel stari prav vse v svojih rokah, bi si napravil grajščino.«

»Bog ve, kaj še bo.«

»Kaj bo? Stari ima rep prisekan.«

»Mladim pa pamet ni še zrastle.«

Nace se je spremenil. Nihče ne bi bil mogel trditi, da se ga prijemlje prevzetnost ali ošabnost, poznalo pa se mu je na glasu in iz vsake besede, kako mu je odleglo, da ni več samo napol gospodar. Močno dobro se mu je zdelo, da je lahko važno zamahnil z roko in ponosno dejal:

»To je moje zares, tu sem jaz gospodar.«

Sredi dela se je srepo zagledal in zamislil. Vse koprneče misli so se vpregale v velik vlak domotožja in so ga vlekale za svojim vročim hrepenenjem. Domača gruda je vila obupne roke in ga je klicala — kako bi mogel preslišati njen mehki, topli, domači glas?

Izprva je samo napeljeval, nazadnje pa je bušil kar naravnost. Marička se je prestrašila, on je silil in dokazoval. Preselila bi se na Kraševčevino, Trlepovino bi prodala in za izkupilo tam lepo še kaj dokupila, drugo pa shranila ali pa razposodila z dobrimi obrestmi. Njegov dom je v ravnini, ob veliki cesti.

»Živela bi kakor grajščaka. Ti bi bila kar gospa, zmerom čista in belih rok. Samo nadzirala bi posle in krčmo.«

»Nace, jaz si ne upam. Ostaniva tu, saj rada delam.«

»O, ti neumnica, ti maričkasta! Tam bi se ti ne bilo treba nikoli nič truditi. Vse bi drugi radi opravili.«

»Jaz znam samo tu gospodinjiti, za take posle pa nisem, da bi le gledala.«

»Saj bi imela opravkov zadosti. Vidiš, kakor pav bi se nosila iz sobe v sobo, ključi bi rožljali, naškrobana krila bi šumela, ko bi se obračala od mize do mize.«

»Nikar ne govori, kar sram me je.«

»In gostje bi te spoštljivo pozdravljali: O, dober dan, gospa. Napil bi Vam, če ne bi zamerili... Ob nedeljah in praznikih pa bi prihajal tisti Bernard s harmoniko, in od vseh strani bi vrelo ljudstvo v veselo krčmo — kaj krčmo, kaj gostilnico: v restavracijo pri lepi Marički...«

»Nace, mene srce boli, in sram bi me bilo, če ne bi delala, kakor znam.«

»Zakaj bi si ne olajšala življenja, če nikomur ne škodiš? Sebi koristiš in meni veselje napraviš.«

»Premisliva še, Nace.«

»In trpiva in se izdelujva na polju in pri živini od zore do trdnega mraka.«

»Kaj bi pa oče dejali?«

»Nič. Prodaja bi se izvršila kar naglo, brez hrupa in velikega oznanjevanja. Obličan bi dobil kupca.«

»Stori, kakor veš, da je prav,« se je vdala Marička bolj zato, da bi mu ustregla, kakor iz omame po kratkočasnem in lenem življenju brez trudapolnega poljskega dela.

Obličan je vse večje in hitro opravil. Kupca je dobil prav dobrega. —

Stari Trlep je besnel, prosil in rotil, ali zastonj. Zakaj tudi Nace je imel domačijo, ki jo je imel rad bolj kakor devet Trlepovin. Marički je pa bilo več do zadovoljnega in srečnega moža ko do rodne strehe in preklinjajočega očeta.

»Trlepovina je šla torej na drobno,« so dognali sosedge.

»E, samo v druge roke.«

»Saj to je: Izdaj hišo svojega očeta, pa gre na nič, kar še imaš.«

»Posebno, če se mora potem lastni rod potikati po svetu.«

»Prekletstvo, jeza božja je to.«

»In strela počí, kakor v hišo, iz katere so lastovke pregnali.«

»Stari se mi smili. Kar nori od kesa, da je dal iz rok.«

»Kaj nisem pravil, da ga bo njegov napuh še močno ponižal?«

»Zadnjič sem ga videl tamle gori ob hosti, kako je jokal in gledal po nekdanjih svojih njivah, in verjemite mi, da se mi je inako storilo.«

»Kdo nima svojega doma rad?«

»Še zajec rad steče pod tisti grm, kjer se je izlegel.«

»Kam pojde sin, če se vrne?«

»Fanta je res prehudo zavrzel.«

»Iz samega napuha.«

»Ni maral revne snahe, čeprav je morda prav pridna ženska.«

»Zato ga je zdaj Bog dotipal.«

»Tako je, če žensko napraviš za gospodarja.«

»E, vsaka ženska nima pameti za kmetijo, za druge reči ima srce.«

»Saj tudi biti ne more drugače. Če ti padeta v vodo mati in žena, izvleci najprej ženo! Tako neki stoji zapisano. Ženska ima tudi rajši moža in otroke kakor vse drugo.«

»To je sveti zakon.«

»Kaj tisto! Baba je baba: najbolja je slaba,« je sklenil sosed, ki ga je žulil tesan zakonski jarem.

— Na Trlepovino je sêdel tuj rod, bogve odkod. In nesrečni starec je žalostno gledal s svoje nove domačije, kako se šopirijo neznani vsiljivci. Ta prodaja je bila zanj prehud udarec. Njegova nekdanj tako neupogljiva volja se je lomila pod težo prekasnega spoznanja kakor suha, trhljena veja pod nerodno nogo. Postaral se je v tem kratkem času, popolnoma se je sključil, osivel in oplešivel. Kakor je bil prej samozavesten in zagoveden, je postal zdaj otročji in jokav, cmerav in neznansko siten. Hodil je v prelepo bukovo hosto in je skrival svojo žalost in jezo. Kjer se je včasih bahatil, se je zdaj skrival kakor preganjan tat. S togostjo je opazoval, kako nespačetno gospodarijo. Med jari ječmen niso sejali korenja, ne rdeče detelje. Po deteljišču in lanišču so neumnili s pšenico ali pa so puščali v praho, na ajdišče so silili rž. V hosti je videl posekane mlade bukve, ki se jih on ni bil upal dotakniti in je raje vozil domu le oklestke in stare gabre. Nekdanj tako očiščena debela je opletal divji bršlin, mlado hosto je davil srebro. — Mož se je prijemal za glavo in si pulil lase.

Nobena stvar ga ni več veselila. Na lov ni šel več, ker so mu tudi oči opešale. Le na gozdnem parobku je najraje posedal in gledal po prodani domačiji. Karkoli je kretil novi gospodar, je Trlepa ozlovoljilo, da je robantil in se je jezil nad nerodno obdelavo.

»Glej ga, vse mi boš pohodil! Kaj stopicaš po tujih njivah?« ga je okregal novi posestnik.

Trlep si ga ni upal pogledati. Bal se ga je, pa sram ga je bilo, in razžaljen je bil, da ga je zapeklo v krmežljivih očeh. Bežal je v bukovje; v šumi, svečani in pokojni kakor cerkev, se je razjokal skoraj naglas.

»Oče nebeški, še to sem moral učakati! Ko bi bila vsaj počakala, da stegnem pefe —.«

Tudi kačepični sosedje mu niso dali miru; dražili so ga in ščipali, če so ga zalotili, kako zalezuje staro Trlepovino.

»Kaj bo, ko umrješ, če že zdaj nazaj hodiš?«

»Fant se mi musa z revnim dekletom — še krilo ji bo moral kupiti. Kaj praviš, Trlep, ali bi mu dal domačijo ali ne?«

»Trlepovino je vzel vrag — glejte, Trlep pa še straši tod.«

Včasih si ne bi bil nihče upal tako govoriti s ponosnim in zadirčnim možem. Zdaj pa kopitijo

ž njim kakor s tistim Brnardom, ki vitre dere in koše plete, če pijan in umazan ne smrči v jarku ali v listju ob zvestem psu. — Blagor Brnardu, da ni imel nikoli domačije!

Starec je molče bežal, še zaklel ni. V srcu mu je kipela togota, po glavi so se mu podile črne misli. Maščeval bi se, da bi zona oblivala te ljudi in bi matere poredne otroke strašile s samim njegovim imenom. Ali kaj bi revež, ki ni več, kar je bil! Še starost mu je počenila na pleča. Zdi se mu, da je v napoto in spotiko vsem. Skrivati se mora, ker se rogajo njegovemu domotožju in živi lju-bezni do stare domačije.

Ponoči ne more spati in kašelj ga duši. Sedi pod visokim zglavjem in preklinja svoje zmote, ki se mu spakujejo iz vseh temnih kotov v gluhi noči. Kakor sence nepokojnih duhov se dvigajo in ga oblegajo, s stropa padajo, izpod postelje segajo po njem. V mukah in strahu se zrine pod odejo; v glavi mu šumi, brenči v ušesih. Z blaznim obupom vrže s sebe oznojeno odejo in drvi s svojim nemirom v temno noč. Kakor duh vzdihuje po polju in išče miru.

»Ljube njive, rodovitne lehe, kako vas ne morem pozabiti...« kašlja po razorih. Netopirji ga predrzno obletavajo. Zajec skoči iz detelje, jazbec v koruzi se ga ustraši.

V dolini otožno pojo fantje, ki ne vejo kam s svojo kipečo mladostjo. Psi si z dvorišča na dvorišče tožijo svoje pasje življenje. Hiše v vasi so v temo potlačene in so majhne, kakor da bi se pogreznile v zemljo. Nizki oblaki hočejo zdaj zdaj sestiti na potisnjene holme in položne rebri. — Stari Trlep zalezuje kozolec in sega med latnice, ali je proso prav zdeto. Glej, podstrešek se bo razšceperil, če mu ne podpreš onegale stebra... In lemež pri plugu je škrbast, kakor stara baba v zobe; brana je ob dva zoba, klešče pri plužnih kolicah so razčehnjene... Pred podom je vse križem navlečeno, pod sam je odprt, pred pragom je poveznjena reta z raztrganim dnom, čez prag leži ročnik s cepcem brez glože... Tudi okoli hiše je navlake, da nikoli tega... Gnoj je raztresen kar pred hlevom; jarem ima zlomljeno levo kambo... Kaj pa čebelnjak? Mimo listnice tiho in oprezno leze, še kašljati si ne upa. Pod noge se mu zakadi pes; komaj se ga ubrani z natičem, ki si ga naglo izpuli iz butare, prislunjene ob podstrešje. Kakor tat beži in sram ga je bega in samega sebe, pa psa in ljudi se boji. —

V bukovju se podijo nevidni duhovi in se plašijo s strahotnimi povestmi. Vršički bukev se boječe odmikajo, kodraste glave gospodskih

smrek zmajujejo in tenkoušno lovijo šelest in
poveš skrivnostne hoste. Kuna skoči za veverico,
godrnjavi polh se potuhne. Nočne ujede molče
moriyo. Zvita lisica oprezno drvi z ukradeno ko-
košjo. Čuk zlovešče vpije v temno noč...

Trlep se rosan in stopen privleče domu. Tru-
den leže, a spati ne more, še bolj se vznemirja.
Oči so zaprte, on pa vse vidi. Od povsod vstajajo
znane sence in se mu maličijo v priskutnih spakah,
kakor huda in težka vest sedajo nanj.

Grenak kes mu je vlekkel iz srca tresoče se
vzdihe.

* * *

»Trlep ni nič kaj pravi. Le v oči ga poglej.«

»Moža je izdelalo, čeprav je bil kakor drenovina.«

»Bil, bil. Zdaj pa ne bo dobrega konca ž njim.

Boš videl.«

»Beži, beži. Saj ni mehkuž. Drva bi lahko še
na njem sekal ali pa kamenje tolkel.«

»Če bi bil mlajši. Tako pa —.«

»E, kaj! Vdati se bo moral. Saj je sam vse
zarogovilil.«

»Velik revež je res: z otrokoma se je sprl,
na ves svet je hud.«

»Naj ima za pokoro, da mu Bog odpusti, ker
je zemljo raje imel kakor svojo lastno kri.«

»In kje je zdaj zemlja?«

»Ni čudno, če je ne more pozabiti. Lepa do-
mačijica.«

»Bog ve, ali je Trlepovina zavarovana proti
ognju.«

»Zakaj?«

»Tako. Trlep ni nič pravi.«

»O, Bog nas varuj še tega greha.«

Iz moje nenatisnjene knjige Granatna njiva.

Iz cikla: Noč (Gavran).

Ob dnevu vpoklica na kolodvoru.

Okoli mrzlih in skoro votlih hrbtenic so se ovile
otročje roke in vpile:

„Oče!“

Otrla so si telesa kakor v megli pot — in od nekod so se čuli stroja siki kakor kače
klopotače.

„Bog hoče . . .“

O roke, ki ste otipavale navzlic dnevu na križ pribito telo in njegovo glavo sklonjeno!

„Izpolnjeno?“

Lokomotiva je vrgla po sebi vihrajočo svojo grivo in očete so spremljale solzne oči otrok.

„O Bog!“

Veneči rožmarini.

„Kaj ti je, prešerna deklica, da nas ne zalivaš?“ spraševali so brhki rožmarini.

„Ej molčite, paglavčki, zvečer vendar pride fantič k svoji ljubici v vas!“

„Le čakaj, zanikrnica, da se solnčni žarki zapleto v krinolino strini!“

Deklica je šla po kanglico in zalila rožmarine, k njej fantič je vriskal na glas.